

education

Department:
Education
North West Provincial Government
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

TLHATLHOBO YA POROFENSE

MOPHATO 12

**SETSWANA PUO YA GAE P1
SEETEBOSIGO 2024**

MADUO: 70

NAKO: DIURA DI LE 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 9.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Pampiri e, e arogantswe ka DIKAROLO di le THARO

KAROLO YA A: Tekatthaloganyo
KAROLO YA B: Tshobokanyo
KAROLO YA C: Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso ya puo.
2. Buisa ditaelo TSOTLHE ka kelotlhoko.
3. Araba dipotso TSOTLHE.
4. Simolola karolo NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTSHWA.
5. Thala mola morago ga karolo NNGWE le NNGWE.
6. Nomora karabo NNGWE le NNGWE jaaka potso e nomorilwe.
7. Tlola mola morago ga karabo NNGWE le NNGWE.
8. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.
9. Kabo ya nako e e tshikinngwang:

KAROLO YA A: Metsotso e le 50
KAROLO YA B: Metsotso e le 30
KAROLO YA C: Metsotso e le 40
10. Dirisa mokwalo o o buisegang le ka mopeleto o o kannweng ke lekgotla la Bosetshaba la Puo ya Setswana.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTSO 1**

1.1 Buisa tekatlhaloganyo e e latelang morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA A (TEMANA)

1	E setse e le pina ya tshwene go bontsi gore tshotlego le dikgwetlho tsa botshelo di totile morafe oorantsho fa go bapisiwa le e mengwe. Seo ke kakanyo fela gonne ruri dikgwetlho ga se tlala tlhala malata. Joshua Dacre, mosimane wa mosweu wa dingwaga di le 18, o fetile mo dikgwetlhong tse di seng kana ka sepe fa a ne a le mo mophatong wa marematlou mo ngwageng wa 2022, fela ga a ka a di letla go mo ema pele go fitlhelela toro ya gagwe ya go falola ka dinaledi.	5
2	Morutwana yo wa kwa sekolong sa St Marist Inanda, mo Gauteng o bone dinaledi di le robedi mo dirutweng tsotlhe tsa gagwe, Sekgowa, SeAforikanse, Palotlotlo, Dipalo, Bonetetshi, Hisetori, Tsa Botshelo le Dipalo tsa kgatelopele. Moeka o ne a tsenwa ke tsebetsebe le tlhobaelo ka nako e lefatshe le neng le gailwa ke leroborobo la COVID 19 mo ngwageng wa 2020. O ne a le mo mophatong wa lesome motsing oo, lefatshe le ne le eme le rile tsi! Ditirelo tsotlhe ga mmogo le dikolo di ne tsa tswalelwa go tila tshwaetsano ya mogare oo mo bathong.	10
3	Kana mathata ke mawelana, mo go ona ngwaga oo, rraagwe e leng Jaco o ne a felelwa ke tiro, le kgwebo ya ga mmaagwe ya lebenkele la dijo e ne ya phuthama ka mpa ya sebete. Botshelo bo ne jwa simolola go ketefala, go sena letseno lepe kwa gaabo. Sekolo sa ga Joshua se ne sa tseletsatsa dithuto ka tiriso ya mafaratlhatlha a inthanete, fela go ne ga nna bokete mo mosimaneng yo gonne batsadi ba gagwe ba ne ba sena madi a go mo rekela ditlhokego tsa go rutiwa ka mafaratlhatlha. Se se ne sa dira gore a fetwe ke dithuto tsa kwa sekolong. O ne a pateletsega go tshwara phage ka mangana, a iphetola morutabana wa gagwe.	15
20
4	Dingwaga tsa COVID 19 di ne tsa tlogela diphatlha tsa thuto mo dirutweng tsa gagwe, mme o ne a ipotsa gore o tlele go di thiba jang. Ka e ne e le mosimane yo o sa ineeleng, o ne a nna nko ya kgomo mogala a tshwara ka thata, a se re go utlwa sebedu a kgaoga. O ne a ithutela kwa gae ka thuso ya batsadi ba gagwe. Fa a bodiwa gore o kgonne jang go falola bontle jaana, o arabile ka gore: "go laola nako ya me sentle, go ithuta ka natla, ga mmogo le kemonokeng ya batsadi ba me, e nnile dibetsa tse ke di dirisitseng go fitlhelela phenyo ka dinaledi." O tlhaloseditse ba News24 gore le fa go ne go le bokete jalo, o ne a ithuta go tsepamisa mogopolo mo dithutong tsa gagwe, a ithokomolosa dikgwetlho tse a neng a sena taolo ya tsona.	25
30
5	Joshua o simolotse go ipaakanya go sa le gale, a tila go ipitlaganyetsa nako ya go ithuta a gopola gore ditlamelwana tsa pula di baakanngwa go sa le gale. O ne a itirela lenaane la go ithuta, le le bontshang gore o ya go ithuta serutwa sefe mo letsatsing lefe. O ne a gagamatsa lenaane la gagwe le go feta fa a ne a saletswa ke dibeke di le nne pele ditlhatlhobo di simolola. O ne a rata go ithuta go fitlha mo gare ga mpa ya bosigo, gonne ke nako e ba lelapa ba neng ba isitse marapo go beng, e bile go se modumo ope o o neng o mo itaya tsebe.	35

6	O ne a sa lebale go neela mmele le tlhaloganyo ya gagwe nako ya go ikhutsa go se nene, a robala bonnye diura di le thataro ka letsatsi. Ka a ne a rata kgwele ya dinao, o ne a kgwa mowa ka motshameko o mo mafelong a beke. O ne a rata le go iphokisa phefo kwa phakeng a lebeletse tlhago, e bile a reeditse melodi e e monate ya dinonyane. Tse tsotlhe di mo diretse go utlwala go fokotsa kgatelelo ya maikutlo fa a ipaakanyetsa ditlathlhubo tsa gagwe.	40
7	Joshua a re kwa tshimologong o ne a ipeetse go fitlhelela dinaledi mo dirutweng di le thataro (6) fela, mme ga jaana o fitheletse di le robedi (8). Se ke bonnete jwa gore go ititaya sehuba le go tsepamisa mogopolo mo go se o se fisegelang, go tsala katlego "Mophato wa marematlou o bokete, lo tlile go nna le kgatelelo ya maikutlo le ketsaetsego ya masaitseweng a isago. Ke ithutile gore go botlhokwa go tlhokomela boitekanelo jwa mmele le tlhaloganyo gore di seke tsa tloga tsa ineela le go phuthama, ka tloga ka palelwa ke go fitlhelela maitlhommo a me a isago."	45 50
8	O ne a tswelela a re: "Le fa maemo a botshelo a ka nna jang, se letle kgatelelo ya maikutlo go go nyemisa mooko, lwela phenyo go bona isago e e naana." A ke maele a Joshua a a neetseng barutwana ba ba simololang mophato wa bona wa marematlou monongwaga. Naletsana e e ikaelela go ithutela dikirii ya BoEnjinere jwa Dikhemikhale kwa yunibesithing ya Stellenbosch kwa ba mo amogetseng ntle le go okaoka. Ba mo neetse basari e e tlaa mo duelelang ditlhokego tsotlhe tsa thuto.	55

[E nopotswe le go rulagannngwa sešwa go tswa mo news24 mo Inthaneteng]

1.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D

Toro le maikaelelo a ga Joshua e ne e le go:

- A falola mophato wa marematlou.
- B falola mophato wa marematlou sentle.
- C falola mophato wa marematlou ka dinaledi.
- D falola mophato wa marematlou go kgotsafatsa batsadi ba gagwe. (1)

1.1.2 Ke eng se se neng sa tsenya Joshua maikutlo a tsebetsebe le tlhobaelo ka isago ya gagwe mo ngwageng wa 2020? (1)

1.1.3 Tlhalosa mabaka a a dirileng gore botshelo jwa lelapa la ga Joshua bo ketefale. (2)

1.1.4 Go ya ka temana, a dithuto tsa mafaratlhatlha di tswela barutwana botlhe mosola? Tshegetska ka lebaka. (2)

1.1.5 Go tewa jang fa go twe "o ne a nna nko ya kgomo mogala a tshwara thata." (2)

1.1.6 Ke eng se se kgontshitseng Joshua go falola bontle le mororo a ne a fariferwe ke dikgwetlho? Neela dintlha tse pedi. (2)

1.1.7 Go ya ka temana, a go ipaakanyetsa ditlathlhubo go sa gale go mosola? (2)

- 1.1.8 Ke mekgwa efe e Joshua a e dirisitseng go ipaakanyetsa ditlathobo tsa makgaolakgang? Neela dintlha di le pedi. (2)
- 1.1.9 Ke lebaka lefe le le neng le dira gore Joshua a itumelele go ithuta bosigo. (2)
- 1.1.10 A ke ntlha kgotsa kakanyo gore go tsepamisa mogopolo go thusitse Joshua go fitlhelela se a neng a se batla? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.1.11 Neela mekgwa e mebedi e Joshua a neng a e dirisa go efoga kgatelelo ya maikutlo ka nako ya ditlathobo tsa gagwe tsa makgaolakgang. (2)
- 1.1.12 Ke seabe sefe se yunibesithi ya Stellenbosch se e tshamekileng mo thutong ya ga Joshua? (2)
- 1.1.13 Fa o ne o le motsadi wa ga Joshua o ne o tlaa ikutlwa jang ka Joshua? (2)
- 1.2 Leba setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso

SETLHANGWA B (SETSHWANTSHO)

- 1.2.1 Neela ntlha e SETLHANGWA A le SETLHANGWA B di tshwanang ka yona. (2)
- 1.2.2 Fa o lebeletse morutwana yo o mo setshwantshong se o senola maikutlo afe? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.2.3 Naya ntlha e le NNGWE e SETLHANGWA A le SETLHANGWA B di farologanang ka tsona. (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A:

30

**KAROLO YA B: TSHOBOKANYO
POTSO 2**

Buisa temana e e fa tlase ka kelotlhoko. E tthagisa dintlha ka ga tshotlhakako ka mafaratlhatlha.

ELA TLHOKO: O tshwanetse go dira tse di latelang:

1. Sobokanya o dirisa mafoko a gago, mme o sa fetole bokao jwa temana ka go tthagisa dintlha di le SUPA ka ga **matshwao a tshotlakako ka mafaratlhatlha mo bašweng.**
2. Kwala ka temana.
3. Boleele bo se fete mafoko a a ka nnang 90.
4. Tshobokanyo e se ka ya newa setlhogo.
5. Kwala palo ya mafoko a o a dirisitseng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

SETLHANGWA C

Thekenoloji e fetotse le go nolofatsa botshelo tota, mme kana se se phatsimang ga se yona gauta! Go diphage dingwe tse di tswetseng go dirisa mafaratlhatlha botlhaswa go tlhorontsha matshelo a bangwe, e bile ba ba robatsa ka leitlho le le lengwe. Ba dirisa kitso le ditshwantsho tsa bona go ba tshosetsa, go ba kgerisa le go ba tsenya matlho. Diphage tse di dirisa megala ya letheke, dikhomputara le mafaratlhatlha a metshameko go ba tlhoba boroko. Tshotlakako ya mafaratlhatlha ke tlolomolao gonne e baka kgatelelo ya maikutlo go motswasetlhabelo mme e ka nna le ditlamorago tse di botlhoko go motswasetlhabelo.

Bašwa ke bona gantsi ba itemogelang tshotlakako e gonne ba tlhola mo megaleng ya bona ya matheka bosigo le motshegare. Nako nngwe le nngwe fa mogala o lela kgotsa ba amogela molaetsa, ba tsenwa ke tsebetsebe mme ba tlola jaaka motho a tlhabilwe ke mmutlwa gonne ba a bo ba itse gore mathata ke ao! Morago ga go araba mogala kgotsa go amogela molaetsa mo mogaleng, o tlaa bona ba tlala kutlobotlhoko e ntsi le selelo, morago ba tse mo bathong. Ka gantsi ba tshola tshotlakako e jaaka sephiri, mme ba tlhola ba itlhatlhetse ka dikamotshana tsa bona letsatsi lotlhe ba sa batle go kopana le ope. Tshotlakako e, e feleletsa e tsala go tlhoka keletso ya dijo le go sa tlhole ba robala ka tshwanelo ka ba a bo ba jewa maikutlo ke kgeriso e ba sa kgoneng go e bolelela ope.

Ba ka lemogwa gape ka go tla go iketla, go tlotla le go dira ditiro mmogo le balelapa jaaka ba ne ba tlwaetse. Tiro ya sekolo le yona e simolola go koafala e bile ba felelwa ke kgatlhego ya go tsaya karolo mo ditirong tsa ditlhopho kwa sekolong. Kwa bokhutlong ba tlogela gotlhelele go dirisa mogala wa letheke le khomputara, e bile ba efoga go tsaya karolo mo metlotlong ka ga ditiragalo tsa mafaratlhatlha.

Dintlha tse di tlhoka go elwa tlhoko le go tsewa tsia go thusa batswasetlhabelo ba pele ba tsaya matshelo a bona ka ntlha ya kgatelelo ya maikutlo e e bakilweng ke tshotlakako e.

[E nopotswe le go rulagangwa seswa go tswa go <https://kidshealth.org>]

KAROLO YA C: DIPOPEGO TSA PUO LE MELAWANA YA TIRISO YA PUO**POTSO 3: PAPATSO**

Sekaseka papatso e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA D

[E nopotswe go tswa go za.Pintrest.com]

3.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C Kgotsa D

Papatso e e bua ka...

- A Sesepa se se fodisang meno.
- B Lesela le le tlhaping meno.
- C Sesepa se se tlhaping meno.
- D Sesepa se se thusang meno. (1)

3.2 Mmapatsi o dirisitse maano a fe go ngoka bareki? Neela a le mabedi. (2)

3.3 Go loma le go goga lesela ka meno ga mosadi yo go kaya eng? (2)

3.4 Ke tshedimosetso efe ya botlhokwa e e sa newang e e ka dirang gore sebakatso se seke sa fithelelwa bonolo? Neela dintlha di le pedi. (2)

3.5 Neela mofuta wa letlhophi le le mo papatsong e. (1)

3.6 Nopola leadingwa go tswa mo papatsong e. (1)

3.7 Ke ntlha efe e e bontshang gore papatso e e sekametse mo letlhakoreng le le lengwe? (1)

[10]

POTSO 4: KHATHUNU

Sekaseka khathunu e e fa tlase, mme o arabe dipotso

SETLHANGWA E

[E nopotswe go tswa mo www.google.com Oakville News]

- 4.1 Ditiragalo tse di senolwang ke khathunu e di diragalela kwa lefelong lefe? (1)
- A Mmileng
B Toropong
C Tliniking
D Bookelong
- 4.2 Neela lebaka le le dirang gore mosadi yo a itshware phatla jaana. (1)
- 4.3 Puo ya mmele ya monna yo o lebisitseng kepese kwa morago e senola Maikutlo afe? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 4.4 A o dumela gore banna ba babedi ba ba tlile mo lefelong le le maleba? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 4.5 Fetolela puo e e mo puduleng ya mosadi yo go nna mo kganetsong. (1)
- 4.6 Neela mofuta wa leemedi le le dirisitsweng mo khathunung? (1)
- 4.7 Fa o lebeletse tiro ya mosadi yo o mo khathunung ke efe? Tshegetsa ka Lebaka. (2)

[10]

POTSO 5: TEMANA YA POROUSE

Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA F

1	Go le jalo sejanaga sa ga mohumagatsana Nadia sa kgonya fa a atisang go se suba. Ati go se bona, a ikatametsa ka boingotlo jaaka kwanyana. Nadia a mo itumelela a ba a mo tshwara seatla go kaya kagiso. A namane e tona ya tiro go gakgamatsa badiramмого ba ba neng ba ntse ba kgabaganya mmogo le ba ba neng ba <u>tlhodumetse</u> ka matlhabaphefo . E sita, le ena molebeledi o ne a itshwara seledu. A tlhakana tlhogo gore jaaka leng go kile ga diragala gore mosadi wa mosweu a tlamparelane ka seatla le monna wa montsho. Molebeledi a ipoletsa mo pelong gore a kgethololo e wetse.	5
	Bantsho botlhe ba utswana ka matlho e le fa ba gakgametse gore oo molao, o tlolela ke mang. <u>Mohumagatsana a gogela Atie kwa buting ya sejanaga go mo kopa go mo rwalela setlanyi go se isa kwa ofising.</u> Ati a se kakamara. A eta a kibakiba ka sona a ipelela mo pelong ka gore, "Majita! Ammaaruri ke theogetse. Go seng jalo ke tlaa bo ke ganwa ke lesego". E ne e le mkgwa kgotsa molao gore fa go na le thoto mo sejanageng se, e tlhokomelwe e be e thotwe ke molebeledi.	10
2		15
[E nopotswe go tswa mo Nko ga e dupe]		

- 5.1 Nopola leitiri le le lengwe fela go tswa mo temana 1. (1)
- 5.2 Bolela gore leina 'mohumagatsana' mo mola 1 le dirisitswe jang. (1)
- 5.3 Neela lekaelagongwe la lefoko "tlhodumetse". (1)
- 5.4 Kgaoganya leinatswako le le ntshofaditsweng ka dipopi tsa lona. (2)
- 5.5 Fetolela polelo e e thaletsweng go nna Tirwa. (2)
- 5.6 Nopola letlhaodi go tswa mo temaneng, o neele le mofuta wa lona. (2)
- 5.7 Tiriso ya lesupi le le ntshofaditsweng e tliša bokao bofe mo polelong? (1)
- [10]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 30
PALOGOTLHE: 70